

Carl Bernhard Claesson berättar

Carl Bernhard var född på torpet Udden vid Lilla Bystad i Gällstad den 22 april 1868.

Familjen flyttade till Getavad i Södra Säm 1869 och till Bruket 1871.

Det är från Bruket han har sina minnen som han berättar om, på ålderdomshemmet i Ulricehamn, för Carl-Martin Bergstrand.

Jag är född den 22 april 1868. Min far blev 82 år och min mor 86. Om min farfar vet jag inte mer än att han var korpral och hette Holm. Han var knekt på Toarps rote i Södra Säms socken. Han blev inte så gammal, 70 år eller däromkring. Ja minns honom inte.

Det var så, att min far köpte alltid ett halvankare brännvin telikers (åt gången), det var ju sju och en halv kanna. Då va dä inte ont om folk som kom och hälsa på. Dom satt och prata hos far och skåla och tog sej en nubbe allt emellanåt. Då satt eller låg vi pojkar och lyddes och då fick vi veta allt möjligt.

När mor hade vävt kaschenett och far köpt lite tyg, fick skraddarna komma och sy lite kläder åt oss. Det var två gubbar och en käring, Magnus och Elias och Fröjda-Johanna. Magnus klippte och Elias träckla ihopet och Johanna sydde på maskin. En hel vecka var dom hemma hos oss. Dom fick samma mat som vi, men dom fick smör på bröt, dä fick aldrig vi barn, för smöret skulle säljas. Om nätterna fick dom ligga på halm på golvet, alla tre, och då låg hon i mitten, mittemellan gubba. Så var det att häva över dom ett gammalt täcke och trasmatter och va en hade. Vi hade ju bara ett rum och kök och vi var åtta personer själva.

Det var inte gott om pengar när ja växte upp. Hade vi gjort något riktigt storarbete åt far, så kunde vi få en ettöring för det. Fick vi en femöring, så skulle den gömmas till marknadspengar. Ibland öppna vi led (grindar) över landsvägen för dom som åkte, och då fick vi en ettöring. Det fanns pojkar som sprang en fjärdingsväg (¼ mil) före en som åkte, för att öppna nästa led för honom och så tjäna en ettöring där med.

Maten var inte densamma som en utspisas med här på ”hemmet” i Ulricehamn. Av kärnmjök kokte dom ”purravälling”, den var väldigt god och mägning

(mättsam). En fick hälla lite söt mjölk i grytan jämte kärnmjölken, annars skar den sig. Det blev små klimpar av vällinga. Det var middagsmat och vi åt bröd till den. På herregården fick vi ofta ”purrevälling” och ibland fick vi välja, antingen vi ville ha ärter eller välling. Då åt ja ”purravälling” så ofta ja kunde.

Mamma skickade ofta av mej och min bror till Intorp med en kruka. För vi skulle köpa vattle (vassle) i mejeriet. Mejerskan tyckte la synd om oss, så hon öste upp det tjockaste med ostsmulor i och gav oss. På hemvägen tog vi locket av flaskan och tog reda på ostbitarna och åt upp dom. Det var till att kavla upp skjortärmen och ta dem med näven, naturligtvis. Sen när vi kom hem, slog mor vatten i grytan och kokade vattlavälling, med lite kornmjöl och salt i. Det blev god välling, den var sötaktig.

Far och några andra torpare brukade slå sig tillsammans och köpa hem en sellatunna. Far tog sina oxar och körde hem henne, sen kom dom andra och räknade till sig sina sellar. Vi skulle ha lika många, men så fick far själva tunnan med sellalake och salt på botten, för att han hade kört hem tunnan. Sellalaken hade vi att doppa petäter i.

Vi fick mest sell som va stekt på glöver (glöd). Vi la aldrig papper om sella, nej det var bara att elda med bra björkved, så att det blev stora glöver och lägga sella på dom. Sen den va stekt tillräckligt, la vi den i vatten och åt petäter till.

Bonnabönor hade vi. Dom blev bra på grusjord, om man gödslade bra. Dom fick mogna så skalen blev svarta. Sen var det bara att spräcka skalen och koka börnorna, som dom var och salta lite i. En del bönor kokte ju sönder. Vi kokte på ett fläskben för det mesta. Det var en god och bra mat. Man stod sej ett bra tag efter ärter och bönor.

En fick för skällt (för svagt) att äta, för mycket gröt och välling, så det stod sej inte (d.v.s. man blev snart hungrig igen). Men vi hade goda petäter. Mor satte fram ett fat med kokta petäter och en stekpanna med fläsk och flott, när vi hade fläsk hemma. Sen satt eller stod vi allihopa kring bordet och skala petäterna med fingrarna och doppa petäterna i flottet, så länge det fanns något flott i pannan. Fläskbitarna hade vi tagit upp och gömt i skalhögen. ”Var blev du av bror?” ”Jag sitter här bakom skalhögen” brukade vi säga. Sen åt vi petäter och fläsk.

”Monkavälling” hade vi ju. När vattnet började koka, så var det till att stå med en sked och släppa ned klonk på klonk av en smet, som var gjord av mjöl, mjölk och salt. Sen rördes det på med kornmjöl och vetemjöl. Det åt vi gärna. Mor

satte fram den i en stor bunke och vi hade var sin träsked att äta med. Far hade köpt fina träskedar åt oss allihop, oljade, gula med blommor ritade på. Men en gång när vi åt sopper (brödbitar) och sopporna hade tagit slut, blev ja arger på bror min och slog honom i skallen med min sked, så att skaftet rök av. Men då hade jag ätit ifrån mej för den gången. Ja fick gå från bordet och fick en basa stryk på köpet.

Vi var tvungna att läsa bordsböner:

”I Jesu namn till bords vi gå,
välsigna Gud den mat vi få”.

Och när vi ätit färdigt fick var och en läsa högt:

”För mat och dryck dig vare lov o Gud,
lär oss i tron att hålla Dina bud”. ”Tack för maten”.

Ingen fick gå från bordet, utan det var att sitta eller stå stilla, till alla hade läst. När vi var små, la mor sig alltid på knä vid sängen och läste en hoper kvällsböner: ” Herrens välsignelse” och ”Fader vår”. Och vi barn läste ”Gud som haver” dä fick reda sig mä dä.

Ja var med och stal äpplen på Toarp, när ja gick och läste för prästen. Ja hade maten med mej till far, och då passa jag på och tog mej lite äpplen – far gjorde dagsverken på Toarp då. Sen sprang ja, men patron hinnsprang mej och jag fick lämna ifrån mej äpplena. Kärningarna hade fått tag i det (*kvinnliga rapportörer till prästen*) och jag fick gå och läsa i två år. Så fort de hade fått höra något nytt, gick de till prästen och skvallrade för honom och blev bjudna på kaffe. De trodde de skulle bli saliga på det viset.

När man skulle konfirmeras var det ofta bekymmer med kläderna. Det hände att en del pojkar fick låna sin mors kängor och ha på sig vid konfirmationen. En del kunde också få låna kläder av sådana som hade konfirmerats tidigare. Jag hade själv ett par kaschinett, som mor sydde. Hon var ingen sömmerska, men det var så att jag hade någonting att dra på benen. Far hade fått tag i en gammal skörtarock och den fick jag ha. Flera av oss hade en sådan rock och det var ingen som gjorde narr av oss för det vi hade på oss.

En söndag sprang vi änkeleken. Då var det någon som högg tag i ena skörtet och rev av det. ”Gud tröste dej, när far får reda på det”, sa mor. Far stod och rensa staver (gårdsgårdsstakar). Mor tjata om att jag skulle gå till honom och tala om det. Men jag fick inget straff av honom för et, mor sydde ihop skörtarocken och jag hade den på söndagarna sedan.

Min far var arbetsam och förbättrade sitt jordbruk undan för undan. Till en

början bestod den odlade jorden bara av några åkerremсор. Men så gjorde han ”vännehjälper” och då fick han odlat upp hela gårdet. De kom så många karlar och de hjälptes åt med våkter och stänger och bröt upp stenar och stubbar och så blev hela lyckan på två-tre tunnland uppodlad. Vi pojkar fick också göra nytta för oss. Klockan tre på morgonen fick vi gå upp och köra sten och lägga upp stenvägar.

När jag var sexton år så började jag göra dagsverken på Toarp och höll på med det i många år. När vi skulle täckdika så skulle vi göra tio famnar dike per man och dag, sju kvarter djupa, men bara en halv aln breda, så det var knappt att en kunde gräva. Det var hård mjäle. En arbetar, slet och stod i med de stora betingen, för att försöka få någon timme för sitt eget.

Men en blir lika gammal för det. Det har ingen betydelse hur en blir hushållader med. Som t.ex. när vi tog upp potater på herrgårdarna och börja klockan fem och sluta när sola var nere och sen gick vi på hörännnet med våta kläder som fick kroppstorka. Vi blev inte sjukliga för det, konstigt nog.

En hade la tur som undslapp både lungspot och lunginflammation, som lade många av våra jämnåriga i en allt för tidig grav.

Ja minns en torparefamilj i Getavad som hette Svenning och Johanna, deras barn var mina lekkamrater på 1870-talet. Dom hade en stor stûva med framkamrar i ena ändan. Stor stûva på mitten och kök i andra ändan. Dom tog alltid in halm till jul och där var vi ofta och tog julabocken. Ibland hittade Svenning på riktiga konster. Vi skulle vattna julabocken. Det gick till så att Johanna gick efter blåner som vi skulle ha i mun. Så slog hon upp vatten i en skål. Sen skulle vi dricka med det skägget som vi hade. Men då satte Svenning eld på skägget...

(Svenning var född i Tvärred 1826 och hustrun Johanna i Finnekumla 1833. Dottern Matilda var född i S. Säm 1865 och dottern Anna Lovisa samma år som Claesson, 1868)

Den gamla goda tiden tycker jag aldrig har funnits. Då fanns ingen höfslighet, tänk va flôger och elände då va i stûva. Då va inga möjligheter att stecka en bit mat i mun utan att flôger skulle va mä. Å redskap och instrument var heller inte så bra.

Vi hade en gammal väggklocka där hemma, som gick stunnatals, och ett solmärke hade vi i köksfönstret som var gjort med krita. När sola var där, så var klocka tolv. Sen va far hos en handlare och han hade tatt hem amerikanska

klockor, som kostade 13 kronor (troligen Amandus Isaksson).

Far köpte en sådan klocka, som gick i hela deras tid. Sen var det någon på auktionen efter dem, som köpte den. Då va ho utslita naturligtvis. Men om de blev smörjade och omskötta, så var dom omöjliga te å kunna gå.

Ja va mä och plöjde på träet(trädan) på Toarp. Ja å fe andra plöjde med var sitt par oxar. Då kom stingen (bromsarna) och då tjeste plötsligt alla oxarna ner till Bystasjön och ut i vattnet. Plogarna blev efter i diken. Mina oxar sprang på ett träd, så oket rök av på mitten.

Jo, det var allt tider.....

Carl Bernhard Claesson

Bruket, Södra Säm

22/4 1868 - 15/1 1968